

УДК 330.3

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.201.220-224>**Філатов Б.А.**доктор політичних наук
Університет митної справи та фінансів**Filatov Borys**

Dr. of Political Sc.

University of Customs and Finance

<https://orcid.org/0000-0001-5845-8733>**Клімов Д.І.**

Університет митної справи та фінансів

Klimov David

University of Customs and Finance

<https://orcid.org/0009-0007-6776-0767>

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТІЙКОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті здійснено аналіз сучасного стану стійкості національної економічної безпеки України в умовах повномасштабної війни та глобальних викликів. Розкрито вплив основних факторів ризику: військової агресії, енергетичної нестабільності, фінансових обмежень та зовнішньої залежності. Проаналізовано останні наукові підходи до проблеми, виявлено невирішені аспекти, що потребують додаткового дослідження. Обґрунтовано напрями підвищення економічної стійкості, зокрема через інституційні реформи, розвиток внутрішнього виробництва, інтеграцію з ЄС та підтримку фінансової стабільності. Отримані результати можуть бути використані при формуванні державної економічної політики у воєнний та післявоєнний періоди. Національна економічна безпека є ключовим елементом стабільності та розвитку держави. У контексті поточних викликів, таких як військова агресія, енергетична криза, інфляційні коливання та геополітична нестабільність, забезпечення економічної стійкості стає пріоритетом для урядової політики України. Ця стаття присвячена аналізу сучасного стану стійкості економічної безпеки України, основним загрозам та напрямам її зміцнення.

Ключові слова: стійкість, національна економічна безпека, інфраструктура, критичні втрати, загрози, управління ресурсами.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF NATIONAL ECONOMIC SECURITY STABILITY

The article analyzes the current state of stability of Ukraine's national economic security in the conditions of a full-scale war and global challenges. The impact of the main risk factors is revealed: military aggression, energy instability, financial unresolved aspects that require additional research have been identified. Directions for increasing economic sustainability have been substantiated, in particular through institutional reforms, development of domestic production, integration with the EU, and support for financial stability. The results obtained can be used in the formation of state economic policy in the war and post-war periods. National economic security is a key element of the stability and development of the state. In the context of current challenges, such as military aggression, energy crisis, inflationary fluctuations and geopolitical instability, ensuring economic stability is becoming a priority for the government policy of Ukraine. This article is devoted to the analysis of the current state of the stability of Ukraine's economic security, the main threats and directions for its strengthening. The current state of Ukraine's national economic security remains vulnerable, but is showing signs of resilience thanks to the support of international partners, reforms, and efforts by state institutions. Further strengthening the economy requires a comprehensive approach to risk management, stimulating domestic development, and expanding strategic partnerships. The article provides proposals for ensuring the sustainability of national economic security, namely: strengthening energy independence (development of domestic energy production; investment in renewable energy sources; modernization of energy infrastructure); increasing financial stability (strengthening supervision of the banking sector; creation of a stabilization reserve; expanding access to international financial resources); development of domestic production; state programs for SMEs (small and medium-sized businesses); institutional strengthening; security of logistics and critical infrastructure; human capital and

© Філатов Б.А., Клімов Д.І., 2025

demographic stability; deepening international integration.

Keywords: resilience, national economic security, infrastructure, critical losses, threats, resource management.

JEL classification: A10, B41, O10.

Постановка проблеми. Забезпечення національної економічної безпеки є одним із найважливіших напрямів державної політики, особливо в умовах воєнного часу, глибокої політичної нестабільності, трансформації глобальних економічних зв'язків і структурної перебудови української економіки. Військова агресія російської федерації, яка триває з 2014 року і набула повномасштабного характеру у 2022 році, спричинила масштабні руйнування інфраструктури, втрату значної частини промислового потенціалу, зменшення експорту та серйозні порушення в енергетичній системі. Ці фактори значно погіршили стійкість економічної системи України та підвищили її залежність від зовнішньої підтримки.

Окрім військових чинників, національна економічна безпека зазнає впливу низки внутрішніх проблем: недосконалості інституційної системи, корупції, недостатнього рівня інноваційного розвитку, демографічного скорочення, а також високого рівня тінізації економіки. Усе це ускладнює формування ефективної моделі довгострокового зростання та послаблює здатність держави протистояти зовнішньоекономічним і геополітичним ризикам.

З огляду на поглиблення інтеграційних процесів з Європейським Союзом, актуалізується потреба у гармонізації системи забезпечення економічної безпеки відповідно до європейських стандартів, підвищення конкурентоспроможності української економіки, розвитку внутрішнього ринку та зменшення критичної імпортозалежності.

Таким чином, проблема забезпечення стійкості національної економічної безпеки потребує комплексного дослідження. Важливо не лише оцінити поточний стан та виявити основні загрози, а й запропонувати стратегічні напрями політики, які дозволять зміцнити національну економіку, підвищити її стійкість до шоків та забезпечити умови для відновлення та розвитку у післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення економічної безпеки держави широко висвітлюється у працях українських та зарубіжних науковців. Основні теоретичні засади формування національної економічної безпеки були закладені у працях таких вітчизняних дослідників, як В.М. Геєць, О.І. Амоша, Ю.В. Макогон, І.О. Лукінов, які розглядали економічну безпеку як цілісну систему з урахуванням зовнішніх і внутрішніх загроз, а також особливостей функціонування національної економіки в умовах глобалізації.

Зокрема, В.М. Геєць [1] акцентував увагу на потребі інтегрованого підходу до забезпечення економічної безпеки, в якому важливу роль відіграють інституційні перетворення, стратегічне планування та контроль за використанням ресурсів. Ю.В. Макогон [2] досліджував ризики макроекономічної нестабільності, зокрема в контексті зовнішньої заборгованості та

впливу валютної політики. Вагомий внесок у вивчення економічної безпеки зроблено також Інститутом економіки та прогнозування НАН України, де здійснюються комплексні оцінки сучасних загроз економічному суверенітету держави.

Серед зарубіжних досліджень варто виділити праці Дж. Гелбрейта, Д. Норта, М. Портера, які аналізують концепції конкурентоспроможності, інституційної ефективності та ролі держави в забезпеченні економічної стабільності. Досвід країн Центральної та Східної Європи щодо трансформаційної економіки та адаптації до вимог ЄС також активно вивчається в контексті сучасних українських реалій.

Проте, попри значну кількість теоретичних напрацювань, недостатньо розкритими залишаються питання оцінки стійкості економічної безпеки України в умовах повномасштабної війни, визначення ефективних механізмів її зміцнення, а також моделювання стійких економічних систем, здатних функціонувати в умовах багаторівневих загроз. Особливо актуальними є дослідження, що поєднують аналіз внутрішніх структурних чинників та зовнішньополітичних впливів, таких як санкційна політика, участь у міжнародних економічних об'єднаннях та енергетична незалежність.

Таким чином, потребує подальшого розвитку науковий підхід до вивчення стійкості економічної безпеки в Україні з урахуванням як традиційних, так і новітніх загроз, що виникають у результаті війни, зміни геоекономічного середовища та переходу до моделі постконфліктного розвитку.

Метою статті є дослідження сучасного стану стійкості національної економічної безпеки України в умовах збройної агресії, глобальних викликів і структурної трансформації економіки; виявлення основних загроз та чинників впливу на її стійкість; а також обґрунтування стратегічних напрямів та практичних заходів щодо посилення економічної безпеки держави у воєнний та післявоєнний періоди.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: узагальнити теоретичні підходи до розуміння сутності економічної безпеки та її стійкості в умовах кризових явищ; проаналізувати сучасний стан національної економічної безпеки України з урахуванням внутрішніх і зовнішніх загроз; оцінити вплив війни, фінансової нестабільності на ключові параметри економічної безпеки; виявити основні недоліки у функціонуванні системи; обґрунтувати напрями підвищення стійкості економічної безпеки.

Виклад основних результатів дослідження. У сучасних умовах національна економічна безпека України зазнає безпрецедентного рівня викликів, зумовлених повномасштабною збройною агресією, дестабілізацією глобальних економічних процесів, енергетичними загрозами, зростанням інфляційного тиску та необхідністю термінової структурної трансформації. Зниження обсягів виробництва, порушення

логістичних ланцюгів, міграція трудових ресурсів та зростаюча зовнішня залежність значно послаблюють здатність національної економіки протидіяти кризовим явищам.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження стійкості економічної безпеки як ключового фактору стабільності держави, її спроможності до відновлення та інтеграції в європейський простір. Аналіз сучасного стану та напрацювання стратегічних напрямів посилення економічної безпеки є важливими як для формування ефективної державної політики, так і для забезпечення довгострокового розвитку України в післявоєнний період.

Економічна безпека – це стан економіки, який забезпечує захищеність національних інтересів, стає функціонування економічної системи та її здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Стійкість економічної безпеки означає здатність системи

швидко адаптуватися до змін, зберігати цілісність ключових секторів та запобігати критичним втратам [1].

Діагностика поточного стану національної економічної безпеки України характеризується наступними економічними показниками: інтегральний рівень безпеки, макроекономічні показники, інфляція та показники монетарної політики тощо [2].

Інтегральний рівень економічної безпеки. За даними Індексу економічної безпеки України 2024, розробленого Міжнародним інститутом свободи (ILI), загальний показник становить 35,2 бала зі 100, що відповідає помаранчевому рівню небезпеки. Це свідчить про критичну вразливість економіки до внутрішніх і зовнішніх загроз. Особливо низькі оцінки зафіксовано у сферах правових, інституційних та регуляторних показників, що вказує на необхідність глибоких реформ у системі державного управління та регулювання (табл. 1).

Таблиця 1

Інтегральні оцінки рівня економічної безпеки України за 2024 рік

Сфера економічної безпеки	Бал (зі 100)	Рівень загрози
Енергетична	32	Критична
Фінансова	41	Висока небезпека
Інституційна та правова	28	Критична
Інноваційно-технологічна	38	Висока небезпека
Зовнішньоекономічна	45	Помірна небезпека
Соціально-демографічна	36	Висока небезпека
Загальна (інтегральна оцінка)	35,2	Помаранчевий рівень

Джерело: ILI Economic Security Index, 2024 [4]

У 2024 році валовий внутрішній продукт (ВВП) України зріс на 2,9%, що свідчить про уповільнення темпів відновлення після падіння на 28,8% у 2022 році. Порівняно з 2021 роком, ВВП залишається нижчим

майже на 22%. Основними стримуючими факторами є безпекові ризики, нестача кваліфікованих працівників та наслідки пошкодження енергетичної інфраструктури (табл. 2).

Таблиця 2

Основні макроекономічні показники України за 2021–2024 рр.

Показник	Роки				Абсол.відх. 2024 від	
	2021	2022	2023	2024	2022	2023
ВВП, млрд грн	5451	4006	4827	4969	963	142
Зростання ВВП, %	3,4	-28,8	5,3	2,9	x	x
Рівень інфляції (грудень), %	10	26,6	5,1	12	x	x
Облікова ставка НБУ, %	9	25	16	13,5	x	x
Безробіття, %	9,8	19,3	17,2	16,5	x	x
Зовнішній борг, млрд дол. США	125,3	120,5	132,7	140,2	19,7	7,5

Джерело: НБУ, Мінекономіки, ДССУ, Центр економічної стратегії [3; 7]

Інфляція в Україні у 2024 році прискорилося до 12% у грудні, порівняно з 5,1% наприкінці 2023 року. Основними причинами зростання цін стали посушливе літо, слабкий урожай, подорожчання енергоносіїв та збільшення витрат на оплату праці. У відповідь на це Національний банк України підвищив облікову ставку до 13,5% з метою стабілізації валютного ринку та стримування інфляційних очікувань.

Крім того, доцільно звернути увагу на інституційну та правову безпеку. Низький рівень довіри до інститутів державного управління, високий рівень корупції та недосконалість правової системи залишаються ключовими загрозами економічній безпеці України. За оцінками експертів, ці фактори суттєво знижують

інвестиційну привабливість країни та ускладнюють реалізацію ефективної економічної політики [5; 8].

Пошкодження енергетичної інфраструктури внаслідок військових дій призвело до зниження енергетичної безпеки країни. Це, в свою чергу, негативно вплинуло на виробничу діяльність підприємств та загальну економічну стабільність. Відновлення енергетичної інфраструктури та диверсифікація джерел енергії є пріоритетними завданнями для забезпечення стійкості економіки [6].

Масова міграція населення, зниження народжуваності та зростання рівня безробіття створюють додатковий тиск на соціальну сферу та ринок праці. Ці фактори послаблюють людський капітал країни та

ускладнюють процеси економічного відновлення [10].

Висновки. Поточний стан економічної безпеки України характеризується високим рівнем вразливості та потребує комплексного підходу до вирішення наявних проблем. Виявлені основні загрози економічній безпеці, а саме: тривалість війни та її економічні наслідки; корупція та неефективне управління ресурсами; демографічна криза та міграція; залежність від імпорту критичних ресурсів; кіберзагрози для фінансових та інфраструктурних систем, - надали можливість запропонувати шляхи зміцнення стійкості економічної безпеки: розвиток вітчизняного виробництва та критичної інфраструктури; посилення антикорупційної політики та державного контролю; підтримка малого та середнього бізнесу; залучення інвестицій та розвиток

інноваційних технологій; підвищення фінансової грамотності населення.

Крім того, під час дослідження було визначено необхідність впровадження системних реформ в інституційній, правовій, енергетичній та соціальній сферах для забезпечення стійкого економічного розвитку та підвищення рівня національної безпеки. Сучасний стан національної економічної безпеки України залишається вразливим, але демонструє ознаки стійкості завдяки підтримці міжнародних партнерів, реформам та зусиллям державних інституцій. Подальше зміцнення економіки вимагає комплексного підходу до управління ризиками, стимулювання внутрішнього розвитку та розширення стратегічного партнерства.

Список використаних джерел:

1. Геєць В.М., Близнюк В.В., Никифорок О.І. (2022). Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*, № 6. С. 3-22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>.
2. Макогон Ю.В., Гохберг Ю.С., Третьяков С.В. (2002). Зовнішньоекономічні зв'язки України: висновки, пріоритети, перспективи розвитку і вступу у ВТО. *Журнал європейської економіки*, Т. 1. № 3. С. 345–360. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/1272/1257/2465>.
3. Звіт про фінансову стабільність. (2023). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku>.
4. State Statistics Service of Ukraine. *Economic Indicators 2022–2024*. URL: <https://stat.gov.ua/index.php/en>.
5. International Monetary Fund. *Ukraine: 2023 Article IV Consultation*. IMF Country Report No. 23/108. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/1UKREA2023003.pdf>
6. Макроекономічний дайджест України грудень 2024 року. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/makroekonomichnyj-dajzhest-ukrayiny-gruden-2024-roku/>.
7. *Ukraine Progress Report, 2023*. European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf.
8. Бикова, А., Чабан, Л., & Алексєєв, А. (2023). Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*, № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>.
9. Федоренко В.Г., Грищенко І.М., Новікова О.Ф. та ін. (2017). *Економічна безпека України: монографія*. К. : ТОВ «ДКС центр», 462 с. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9337/2/Ekonomichna_bezpeka_Ukrainy_mono_Titul_Zmist_Vstup.pdf. ISBN 978-617-7300-00-6.
10. *Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь*. (2024). К.: НІСД, 71 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08>. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf.
11. Резнікова О. (2022). *Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія*. К. : НІСД, 388 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf. ISBN 978-966-554-327-5.

References:

1. Geets V.M., Blyznyuk V.V., & Nykyforuk O.I. (2022). Aktualni aspekty polityky sotsialnoi yakosti v postkonfliktanii ekonomitsi Ukrainy [Current aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine]. *Economy of Ukraine*, No. 6. Pp. 3-22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>. [in Ukrainian].
2. Makohon, Y.V., Gokhberg, Y.S., & Tretyakov, S.V. (2002). Zovnishnoekonomichni zviazky Ukrainy: vysnovky, priorytety, perspektyvy rozvytku i vstupu u VTO [Ukraine's Foreign Economic Relations: Conclusions, Priorities, Prospects for Development and WTO Accession]. *Journal of European Economics*, Vol. 1. No. 3. Pp. 345–360. Retrieved from: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/1272/1257/2465>. [in Ukrainian].
3. Zvit pro finansovu stabilnist [Financial Stability Report]. (2023). National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku>. [in Ukrainian].
4. State Statistics Service of Ukraine. *Economic Indicators 2022–2024*. URL: <https://stat.gov.ua/index.php/en>. [in English].
5. International Monetary Fund. *Ukraine: 2023 Article IV Consultation*. IMF Country Report No. 23/108. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/1UKREA2023003.pdf>. [in English].

6. Makroekonomichniy daidzhest Ukrainy hruden 2024 roku [Macroeconomic Digest of Ukraine December 2024]. Ukrainian Institute for the Future. Retrieved from: <https://uifuture.org/publications/makroekonomichnyj-dajdzhest-ukrayiny-gruden-2024-roku/>. [in Ukrainian].
7. Ukraine Progress Report, 2023. European Commission. Retrieved from: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf. [in English].
8. Bykova, A., Chaban, L., & Alekseev, A. (2023). Investuvannia v liudskiy kapital u viiskoviy period [Investment in human capital during wartime]. *Economy and society*, No. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>. [in Ukrainian].
9. Fedorenko, V.G., Hryshchenko, I.M., Novikova, O.F. & et al. (2017). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic Security of Ukraine]: monograph*. Kyiv: LLC «DKS Center», 462 p. Retrieved from: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9337/2/Ekonomichna_bezpeka_Ukrainy_mono_Titul_Zmist_Vstup.pdf. ISBN 978-617-7300-00-6.. Kyiv. [in Ukrainian].
10. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh dovhotryvaloï viiny [Economic security of Ukraine in conditions of prolonged war]. Expert and analytical report. (2024)*. Kyiv: NISD, 71 p. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08>. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf. [in Ukrainian].
11. Reznikova, O. (2022). *Natsionalna stiiikist v umovakh mynlyvoho bezpekovogo seredovyscha [National resilience in a volatile security environment]: monograph*. Kyiv: NISD, 388 p. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf. ISBN 978-966-554-327-5. [in Ukrainian].